

Inspectie van het Onderwijs
*Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap*

Examinering in de reële beroepscontext

Oplossingsrichtingen voor gesignaleerde problemen en dilemma's

Utrecht, augustus 2016

Voorwoord

Hoe weet je dat je een vakbekwaam apothekersassistente voor je hebt, dat de installatiemonteur gekwalificeerd is, of bijvoorbeeld de autoverkoper vakkundig? In ieder geval dankzij hun welverdiende mbo-diploma. Dat waardevolle document kregen ze na een gedegen opleiding, afgesloten met een examen waaruit blijkt dat ze voldoen aan de gestelde eisen om het beroep uit te kunnen oefenen. Als werkgever, als klant en als samenleving moeten we blind kunnen vertrouwen op de waarde van dat diploma.

Zorgvuldig examineren is belangrijk om vast te stellen of de examenkandidaat inderdaad aan de diploma-eisen voldoet. En in het mbo wordt een groot deel van de examens logischerwijs afgenomen in de praktijkomgeving, in de zogeheten reële beroepscontext. Dat blijkt niet altijd eenvoudig. We zien bij ons toezicht dat opleidingen soms worstelen met de afname en met de beoordeling in de reële beroepscontext, en we krijgen er ook regelmatig vragen over. Bijvoorbeeld: hoe ga je om met sterk wisselende praktijkomstandigheden? Of: hoe beoordeel je een verkoopgesprek met een echte klant – daar kun je eigenlijk geen beoordelaar bij gebruiken. En wat bijvoorbeeld te doen als de klimaatregeling al compleet geïnstalleerd is, terwijl het installatie-examen nog moet beginnen?

Het zijn kwesties rond het examineren in die reële beroepscontext. Daarom hebben we doelgericht onderzoek gedaan naar examinering in de reële beroepscontext. Ten eerste om meer inzicht te krijgen in de dilemma's die opleidingen in de praktijk ervaren. Maar vooral ook om in beeld te krijgen welke oplossingsrichtingen daarbij denkbaar zijn. We kwamen uiteenlopende vraagstukken tegen én slimme oplossingen. Het blijft maatwerk, en daarom is misschien wel de belangrijkste aanbeveling: ontwikkel een heldere eigen visie op examinering en benut daarbij vooral elkaars ervaringen.

Wij hopen dat de inzichten en vaak inspirerende voorbeelden in dit rapport u daarbij helpen. Zodat ook toekomstige examenkandidaten erop kunnen rekenen dat hun kennis en vaardigheden goed en op niveau getoetst worden. En zodat de samenleving er op kan blijven vertrouwen: een Nederlands mbo-diploma is een bewijs van vakkundigheid.

Monique Vogelzang
Inspecteur-generaal van het Onderwijs

INHOUD

Voorwoord	3
Samenvatting	6
1 Inleiding	9
2 Probleemverkenning	120
3 Oplossingsrichtingen	153
4 Oplossingen voorafgaand, tijdens en na het examen	353
Geraadpleegde bronnen	40
Onderzoeksverantwoording	41

Samenvatting

Een deugdelijke en betrouwbare examinering is essentieel voor de waarde van het mbo-diploma. De afgelopen jaren constateren we in de Staat van het onderwijs dat de kwaliteit van afname en beoordelen van examens niet verder verbetert.

Examineren in de reële beroepscontext gaat gepaard met problemen en dilemma's. Een interessante vraag is bijvoorbeeld of alle bedrijven wel geschikte examenlocaties zijn. Ook is het niet altijd mogelijk om alle werkprocessen bij het bedrijf te examineren. Wat doe je dan? In dit onderzoek is gebleken dat opleidingen een breed scala aan oplossingsrichtingen toepassen voor de onderscheiden probleemgebieden.

Met dit rapport willen we bestuurders verder helpen om de visie op examineren aan te scherpen, keuzes te expliciteren en af te stemmen met hun examencommissies.

Doel

Dit onderzoek heeft als doel om oplossingsrichtingen te vinden voor problemen die er zijn bij de examinering in de reële beroepscontext. Iedereen die betrokken is bij examinering in het mbo kan de geboden oplossingsrichtingen en verkregen inzichten in dit onderzoek gebruiken als bron van inspiratie om de kwaliteit van de afname en beoordeling te verbeteren.

Examencommissies, docenten, examinatoren en betrokkenen uit het bedrijfsleven hebben met deze rapportage ideeën in handen om met bepaalde uitdagingen bij de examinering in de reële beroepscontext om te gaan. De voorbeelden, aangedragen door het veld zelf, kunnen een constructieve bijdrage leveren aan de verbetering van de kwaliteit van de afname en beoordeling. Deze zijn door de inspectie gevalideerd.

Zes probleemgebieden en oplossingen

In dit onderzoek is gekeken of opleidingen goede voorbeelden hebben als oplossing voor door het veld ervaren probleemgebieden. Deze voorbeelden kunnen niet los van elkaar worden gezien, maar moeten in samenhang leiden tot keuzes waardoor de examinering voldoet aan de examenstandaard zoals opgenomen in wet- en regelgeving en in het onderzoekskader¹. Die standaard heeft betrekking op de deugdelijkheid van het examenproces van de afname en de beoordeling.

In dit onderzoek onderscheiden wij zes probleemgebieden:

1. Visie op examinering in de reële beroepscontext
2. Werkprocessen examineren binnen de reële beroepscontext
3. Omgaan met de diversiteit in bedrijven
4. Streven naar een onafhankelijke en objectieve beoordeling
5. Het belang van deskundige beoordelaar(s)
6. Zicht en grip op de examinering

Het eerste probleemgebied gaat over het belang van een visie op examinering in de reële beroepscontext. Binnen een opleiding is de visie op examinering vaak niet duidelijk. Voor examinatoren en andere betrokkenen is het hierdoor vaak ook niet duidelijk hoe zij de examinering in de reële beroepscontext vorm kunnen geven. De

¹ Zie ook Standaard 3.3 Afname en beoordeling opgenomen in het Onderzoekskader mbo 2017 (geldig vanaf augustus 2017) en Standaard 2.2 De examenprocessen van afname en beoordeling zijn deugdelijk van het huidige Toezichtkader bve 2012. Zie ook de regeling standaarden examenkwaliteit mbo 2012.

keuzes die opleidingen daarin maken worden bovendien meestal onvoldoende onderbouwd. Deze keuzes gaan over onderdelen die ook betrekking hebben op de overige vijf probleemgebieden.

Uit het onderzoek komen de volgende goede oplossingen voor dit probleemgebied naar voren:

- Verhelder de visie op examineren in de reële beroepscontext
- Deel de visie en draag deze actief uit met het werkveld

Het tweede probleemgebied heeft betrekking op de praktische (on)mogelijkheid om bepaalde werkprocessen in de reële beroepscontext te examineren. Wat kan een opleiding doen als sommige werkprocessen op bepaalde momenten niet in de reële beroepscontext geëxamineerd kunnen worden, welke alternatieven zijn er dan?

Uit het onderzoek komen de volgende goede oplossingen naar voren:

- Bereid de betrokkenen bij examinering tijdig voor;
- Analyseer de examenlocaties.

Hiermee samenhangend onderscheiden we een derde probleemgebied: bedrijven zijn divers in omvang, beschikbare expertise en werkprocessen. Die diversiteit maakt het lastig om de complexiteit en het niveau van de examens in de beroepspraktijk gelijk te houden.

Als goede oplossing wordt gegeven om de complexiteit en het niveau van de examenopdrachten te borgen, in samenspraak met het werkveld, het bedrijf en de praktijkopleiders.

Het volgende probleemgebied heeft betrekking op de kwaliteit van de beoordelaars. Opleidingen streven naar een onafhankelijke en objectieve beoordeling. De volgende goede oplossingen zijn gegeven:

- Zoek geschikte combinaties van assessoren;
- Organiseer de inzet van beoordelaars op een slimme manier.

Probleemgebied 5 betreft expliciet het belang van deskundige beoordelaars. Maatregelen die opleidingen nemen om de deskundigheid van beoordelaars te vergroten zijn bijvoorbeeld formeel trainen en opleiden van assessoren. Daarnaast hebben opleidingen nadrukkelijk ook oog voor de informele kant van leren door het professionele gesprek te organiseren via gesprekken op locatie, terugkomdagen en kalibreersessies.

Goede oplossingen:

- Blijf investeren in trainen en eventueel certificeren van assessoren;
- Besteed aandacht aan het moment tussen de afname en de beoordeling
- Houd de competenties van assessoren in beeld.

Het zesde probleemgebied heeft betrekking op een taak van de examencommissie: zicht hebben en grip houden op de kwaliteit van de examinering en ervoor zorgen dat examinering uitgevoerd wordt volgens afspraak/plan. Examencommissies hebben verschillende manieren om zich daarvan te vergewissen. In dit onderzoek zijn de volgende goede oplossingen beschreven:

- Verzamel informatie over het verloop van het examen;
- Evalueer de gang van zaken.

De aangedragen oplossingen zijn in de rapportage gerelateerd aan maatregelen die vooraf tijdens en na het examen getroffen worden. Deze indeling biedt structuur om de oplossingen herkenbaar te positioneren.

Uit de praktijkvoorbeelden blijkt dat een goed functionerende examencommissie in samenspraak met praktijkopleiders, assessoren, beoordelaars, bpv-coördinatoren en overige betrokkenen bijdraagt aan een betrouwbare en valide afname.

We zien dat er veel verschillende oplossingen voorhanden zijn. Een eenduidige maat is niet te geven voor wat minimaal nodig is om afname en beoordeling van dit soort examens betrouwbaarder te laten zijn. De norm hiervoor is afhankelijk van veel factoren, waardoor de vraag welke combinatie van oplossingen toereikend is – op basis van dit onderzoek – niet eenvoudig is te beantwoorden. Het gaat om het geheel van maatregelen waar een opleiding voor kiest en om de onderbouwing van de gemaakte keuzes. Daarbij is het van belang om de risico's in beeld te hebben en te weten hoe hiermee omgegaan wordt. Dit rapport helpt examencommissies om tot een goede set van maatregelen te komen.

Tot slot

Verschillende opleidingen waren bereid hun ervaringen met ons te delen. Wij kunnen daar allemaal ons voordeel mee doen. Dat stopt niet met deze publicatie. Het gaat om de waarde van het mbo-diploma. Daarom zouden we de dialoog over de kwaliteit van de afname en beoordeling een stevige plek mogen geven en continu mogen voeren. Net zo lang tot we met elkaar een acceptabel kwaliteitsniveau bereikt hebben. Ook bestuurders hebben met deze publicatie voorbeelden in handen om te benutten binnen hun organisatie. Om samen met hun examencommissies en andere relevante betrokkenen op basis van een gedegen visie passende keuzes te maken. We hopen dat deze publicatie én de inspirerende voorbeelden daarbij helpen.

1 Inleiding

Achtergrond en aanleiding

Examineren is een manier om vast te stellen of iemand voldoet aan de diploma-eisen, zoals opgenomen in het kwalificatiedossier. Hoe beter instellingen erin slagen de kwaliteit van de examinering te verhogen en te borgen dat de afname en diplomering gebeurt volgens die vastgestelde diploma-eisen, hoe groter het vertrouwen in de waarde van het diploma. In het mbo wordt een belangrijk deel van de examens afgenomen in de reële beroepscontext. Met het begrip examinering in de reële beroepscontext doelen we op de afname en beoordeling van examens die in de beroepspraktijk of binnen de school (bijvoorbeeld in een simulatie) worden afgenomen en beoordeeld.

Bij deze, voor het mbo zo belangrijke, examenvorm ervaren mbo-opleidingen uitdagingen en hebben zij veel vragen. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de 'Leg-uit-bijeenkomsten' die het Servicepunt examinering mbo organiseert in samenwerking met het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de Inspectie van het Onderwijs en uit de 'Veelgestelde vragen waarderingskader gebied 2 Examinering en diplomering' op de website van de inspectie. Het gaat dan bijvoorbeeld om vragen over de onafhankelijkheid en de kwaliteit van de beoordelaar, de rol van de praktijkbegeleider bij de beoordeling of de borging van de kwaliteit van de examinering in de beroepspraktijk. Problemen die opleidingen ervaren hebben bijvoorbeeld betrekking op de kwaliteitsbewaking, het handhaven van de betrouwbaarheid bij de beoordeling en het gelijkwaardig houden van de beoordelingssituaties.

Doel van het onderzoek

Het onderzoek is bedoeld om goede praktijkvoorbeelden op te leveren waarin naar voren komt hoe scholen omgaan met de problemen, dilemma's en vragen die spelen bij de examinering in de reële beroepscontext. Het gaat dan in het bijzonder om de relatie daarvan tot de examenstandaard zoals opgenomen in wet- en regeling en in het onderzoekskader.² Die standaard heeft betrekking op de deugdelijkheid van het examenproces van de afname en de beoordeling.

Dit onderzoek heeft twee doelstellingen:

- beter inzicht krijgen in de daadwerkelijke problemen die opleidingen hebben bij de examinering in de reële beroepscontext;
- oplossingsrichtingen bieden voor de wijze waarop examinering in de reële beroepscontext, gelet op die problemen, vormgegeven kan worden om een betrouwbare afname en beoordeling te bewerkstelligen.

We hopen met dit onderzoek en de voorbeelden, aangedragen door het veld, een constructieve bijdrage te leveren aan verbetering van de betrouwbaarheid en validiteit van de afname en beoordeling van examens in de reële beroepscontext.

² Zie ook Standaard 3.3 Afname en beoordeling opgenomen in het Onderzoekskader mbo 2017 (geldig vanaf augustus 2017) en Standaard 2.2 De examenprocessen van afname en beoordeling zijn deugdelijk van het huidige Toezichtkader bve 2012. Zie ook de regeling standaarden examenkwaliteit mbo 2012. De regeling vloeit voort uit artikel 7.4.4. van de Wet Educatie en Beroepsopvoeding.

Onderzoeksvragen

De centrale vraagstelling is welke problemen, dilemma's opleidingen ervaren en welke vragen zij hebben bij de examinering in de beroepscontext en welke oplossingsrichtingen zij daarvoor kiezen.

We formuleren daarbij de volgende deelvragen:

- Hoe geven de mbo-opleidingen vorm aan de examinering in de beroepscontext en waarom geven zij daar op die manier vorm aan?
- Welke problemen, dilemma's en vragen spelen daarbij?
- Welke oplossingen vinden zij daarvoor, en welke rol speelt de examencommissie daarbij?
- Welke oplossingen zijn toereikend om te komen tot een betrouwbare afname en beoordeling?

Onderzoeksopzet

Het onderzoek is uitgevoerd door externe onderzoekers³. Dit onderzoek bestaat uit drie fasen: een probleemverkenning, een veldonderzoek naar goede praktijkvoorbeelden, en rapportage en kennisdeling.

Probleemverkenning

Bij de probleemverkenning is ten eerste een analyse uitgevoerd van de oordelen die gegeven zijn bij recente onderzoeken op het gebied van examinering en diplomering van de Inspectie van het Onderwijs. Daarnaast zijn vijf rondetafelgesprekken gevoerd met inspecteurs, vertegenwoordigers van het bekostigd onderwijs en het niet-bekostigd onderwijs, examenleveranciers en adviseurs van de MBO Raad en het Servicepunt examinering mbo. De opbrengst van de probleemverkenning is een beschrijving van de ervaren uitdagingen en problemen bij de examinering in de reële beroepscontext (zie hoofdstuk 2).

Veldonderzoek naar oplossingen

Na de probleemverkenning is een veldonderzoek naar praktijkvoorbeelden uitgevoerd om zo oplossingen te kunnen beschrijven voor de eerder gedefinieerde probleemgebieden. Bij vijftien opleidingen is een interview gehouden met (in wisselende samenstelling) docenten, examencoördinatoren, praktijkbegeleiders, praktijkopleiders, leden van de examencommissie, teamleiders en studenten. De opbrengsten van het onderzoek zijn in een verificatiebespreking met inspecteurs getoetst aan de inspectiestandaarden.

Rapportage en kennisdeling

Per probleemgebied, uitdaging of dilemma is een beschrijving gemaakt van oplossingsrichtingen die opleidingen daarvoor gevonden hebben (good practices). De resultaten zijn beschreven in dit rapport, met voorbeelden aangevuld met citaten uit de praktijk. Het doel is om kennis te delen en ervaringen uit te wisselen over dit thema op een symposium te houden op 23 september 2016.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 gaan we in op de resultaten van de probleemverkenning. Vervolgens beschrijven we in hoofdstuk 3 de bevindingen uit het veldonderzoek. Hierbij beschrijven we per probleemgebied de oplossingen die de opleidingen daarvoor aandragen. De belangrijkste goede oplossingen zijn per probleemgebied

³ De onderzoekers waren mevr. P. Willemse en dhr. R. Vink, verbonden aan IVA Onderwijs.

samengevat. De oplossingen die leiden tot verbetering zijn in hoofdstuk 4 ingedeeld naar maatregelen die opleidingen treffen voorafgaand aan de examinering, tijdens de afname en beoordeling van het examen en na afloop ervan.

2 Probleemverkenning

Inleiding

In de probleemverkenning zijn de problemen met examinering in de beroepspraktijk geïnventariseerd die binnen mbo-opleidingen ervaren worden. Vervolgens zijn deze problemen geanalyseerd en ondergebracht in zes categorieën. In dit hoofdstuk beschrijven we het resultaat van de probleemverkenning die geresulteerd heeft in de formulering van zes probleemgebieden. Voor de verantwoording van het onderzoek verwijzen we naar de bijlage. De verschillende probleemgebieden komen in samenhang met elkaar voor. Het spreekt voor zich dat het risico op minder betrouwbare afname en beoordeling toeneemt naarmate meer problemen zich voordoen.

Zes probleemgebieden

Om te komen tot de probleemgebieden hebben wij ten eerste relevante oordelen uit onderzoeken naar de Staat van de instelling geanalyseerd. Daarnaast hebben wij rondetafelgesprekken gevoerd met diverse betrokkenen. Uit deze informatie zijn de volgende zes probleemgebieden naar voren gekomen.

- 1 Beschikbaarheid van een heldere visie op examinering binnen de reële beroepscontext

Toelichting

Als een heldere visie op examinering ontbreekt, weten betrokkenen vanuit de opleiding niet goed hoe zij beoordelaars in kunnen zetten, hoe het instrumentarium ingezet kan worden en hoe zij moeten omgaan met verantwoording en interpretatie van kwaliteitseisen. Binnen opleidingen is behoefte aan een scherp beeld van hoe examinering in de reële beroepscontext vormgegeven kan worden en aan weloverwogen keuzes hieromtrent. Vanuit de scholen geven verschillende functionarissen aan onzeker te zijn en niet te weten wanneer de kwaliteitsmaatregelen voldoende zijn. Die onzekerheid hangt samen met een gebrek aan een heldere visie.

- 2 Werkprocessen examineren binnen de reële beroepscontext

Toelichting

Het blijkt niet altijd mogelijk om de examinering van werkprocessen in de praktijk uit te voeren. Bij sommige werkprocessen is het namelijk niet toegestaan om deze in de beroepspraktijk te examineren of het bedrijf laat het niet toe. Een veelgehoord voorbeeld is het voeren van een functioneringsgesprek of verkoopgesprek. Maar ook kunnen bepaalde zorghandelingen uit ethische overwegingen niet in de beroepspraktijk worden geëxamineerd.

Daarnaast zien we dat er soms hele praktische belemmeringen zijn. Het lukt soms niet om te examineren, omdat dat specifieke werkproces op dat moment niet in de praktijk voorhanden is, uitvoering door de student niet realistisch is of omdat er op een bepaald moment onvoldoende opdrachten beschikbaar zijn voor het (grote) aantal examenkandidaten. Bijvoorbeeld: op de bouwplaats zijn alle dakkapellen net gereed, waardoor de student het examen hier niet meer op in kan richten.

3 Omgaan met de diversiteit in bedrijven

Toelichting

Bedrijven verschillen in omvang, beschikbare expertise en werkprocessen. Het is daardoor lastig de complexiteit en het niveau van de examens vergelijkbaar te houden. Geen bedrijf is hetzelfde. Elk bedrijf heeft zijn eigen complexiteit van werkprocessen. Ook de integraliteit van de processen en de cultuur en werkcondities verschillen per bedrijf. De borging van het niveau en de complexiteit van de examinering in de reële beroepscontext is daardoor niet gemakkelijk. Bij het ene bedrijf zijn de werkprocessen bijvoorbeeld veel verder gestandaardiseerd en geautomatiseerd dan bij het andere. Als het kwalificatiedossier vereist dat de student een bouwtekening maakt, dan maakt het uit of een bouwtekening helemaal op de computer gemaakt kan worden of dat er nog handmatig reken- en tekenwerk nodig is. Ook in het productieproces zijn er verschillen. Bij sommige bedrijven verrichten werknemers, en dus mogelijk de examenkandidaat, alle handelingen, terwijl bij andere bedrijven er juist arbeidsdeling is. Bij die bedrijven is het dan lastig(er) om alle relevante handelingen te examineren.

4 Streven naar een onafhankelijke en objectieve beoordeling

Toelichting

Het garanderen van een onafhankelijke en objectieve beoordeling blijkt vaak problematisch. Soms is er bijvoorbeeld maar één beoordelaar aanwezig bij het examen, die tegelijkertijd ook de begeleider is. Bij kleine bedrijven en in bbl-trajecten zien we dat er vaak een vertrouwensband is opgebouwd tussen de begeleider en de geëxamineerde. Als de begeleider zich niet bewust is van de verschillende rollen als begeleider en examinerator, is het de vraag of er sprake is van onafhankelijke en objectieve beoordeling.

Een onafhankelijke, objectieve beoordeling is niet altijd eenvoudig te realiseren. Soms omdat het niet mág (bijvoorbeeld in de zorg is een tweede beoordelaar niet altijd gewenst), soms omdat het niet kán (een klein bedrijf heeft de capaciteit niet) of omdat het niet lukt (er is geen beoordelaar beschikbaar/inzetbaar).

5 Het belang van deskundige beoordelaar(s)

Toelichting

Het is voor scholen en bedrijven soms lastig om de deskundigheid van de beoordelaars te borgen. Het wisselt bijvoorbeeld nogal eens wie er als beoordelaar optreedt. Daarnaast zijn de examens zelf ook niet altijd hetzelfde, waardoor de deskundigheid op het moment van examinering mogelijk tekortschiet. Daarnaast zijn beoordelaars niet altijd bereid of in staat om aan scholing deel te nemen. Voor betrokkenen van de opleiding is het daarom lastig om goed zicht en grip te houden op de kwaliteit van de beoordelaars.

Daar hangt mee samen dat de tijd en aandacht die een opleiding beschikbaar heeft voor de voorbereiding en instructie van de examinatoren beperkt is. Die voorbereiding en instructie is soms lastig te organiseren. Assessoren hebben daardoor onvoldoende kennis van het kwalificatiedossier, het niveau of de beoordelingscriteria. Soms zijn praktijkopleiders zich er niet van bewust dat het gaat om een examen. Opleidingen zoeken soms naar manieren om invloed uit te oefenen op de wijze van examinering in het bedrijf, want het taalgebruik van opleidingen en bedrijven komt ook niet altijd overeen, waardoor miscommunicatie kan ontstaan. Een goede voorbereiding op het examen is niet alleen voor de kandidaat belangrijk.

Dialogo hierover en goed contact tussen vertegenwoordigers van de opleiding en de examenlocatie en/of het bedrijf is eveneens belangrijk.

6 Zicht en grip op de examinering

Toelichting

Voor betrokkenen uit de opleiding kan het lastig zijn om zicht te krijgen en te houden op de examinering in de praktijk. Zo is er soms onvoldoende capaciteit om frequent bij het examen aanwezig te zijn. Daarnaast duren examens soms lang, waardoor iemand niet of niet de hele tijd bij het examen aanwezig kan zijn. Het is niet eenvoudig om te borgen dat de afname en beoordeling gebeurt zoals bedoeld. Wie garandeert bijvoorbeeld dat de (beoordelings-)instrumenten correct worden toegepast? Soms komt het voor dat de beoordelaar meer vanuit de eigen praktijkervaring beoordeelt, los van de vereisten uit het kwalificatiedossier (en min of meer los van het examenplan), en op basis daarvan het beoordelingsformulier (deels) invult.

Voldoende zicht is voor de betrokkenen vanuit de opleiding belangrijk om na te gaan of de afname en beoordeling gaat zoals bedoeld is. Het gaat dan onder meer om de inzet van beoordelaars, de uitvoering van opdrachten door de geëxamineerde en de toepassing van beoordelingscriteria.

Daarnaast is een goed examendossier voor de diplomering noodzakelijk. Het blijkt echter niet altijd eenvoudig te zijn om bij examinering in de reële beroepscontext voor voldoende tastbaar en volledig bewijs te zorgen. Soms is het niet duidelijk of opdrachten daadwerkelijk door de geëxamineerde zijn uitgevoerd. Of het ontbreekt aan een goede onderbouwing van de beoordeling.

3 Oplossingsrichtingen

Inleiding

In dit hoofdstuk beschrijven we per probleemgebied de oplossingsrichtingen die in dit onderzoek naar voren zijn gekomen en geven we per gebied een beknopt overzicht van goede oplossingen. In de kaders is informatie opgenomen die afkomstig is uit de gesprekken. Lezers die specifiek geïnteresseerd zijn in oplossingsrichtingen voor de voorbereiding of juist de evaluatie van het examen krijgen wellicht meer houvast in het volgende hoofdstuk. In hoofdstuk 4 zijn namelijk dezelfde oplossingsrichtingen geordend naar de drie fasen van examineren: voorafgaand aan het examen, tijdens en na afloop van het examen.

We vroegen de deelnemers aan de rondetafelgesprekken steeds twee zwaarwegende problemen/dilemma's te noteren en te delen met de overige deelnemers. Met zwaarwegend bedoelden we: met een grote impact op de kwaliteit van de examinering en een veelvoorkomend probleem. In gesprekken zijn deze problemen verder uitgewerkt en geordend.

Uit de gesprekken bleek dat opleidingen verschillende oplossingen hadden op dezelfde probleemgebieden, de context blijkt namelijk cruciaal bij de afname en beoordeling. Daarnaast blijkt uit de gesprekken dat opleidingen oplossingsrichtingen voor de problemen hebben gevonden. En dat deze oplossingen bijdragen aan een meer betrouwbare afname en beoordeling. We pretenderen met het beschrijven van de oplossingsrichtingen niet volledig te zijn: er zijn zeker ook nog andere mogelijkheden om te komen tot een meer betrouwbare afname en beoordeling.

1 Beschikbaarheid van een heldere visie op examinering binnen de reële beroepscontext

Een visie op examinering biedt betrokkenen houvast bij de examinering in de reële beroepscontext. Met een visie formuleert een opleiding de uitgangspunten en kaders voor de wijze van examineren. In een visie worden weloverwogen keuzes geformuleerd, bijvoorbeeld waar het gaat om de keuze om in de beroepspraktijk of in een simulatie te examineren. Ook kan uit de visie worden afgeleid wat geëxamineerd moet worden (de kern van het beroep). Indien opleidingen vanuit een duidelijke en door docenten en werkveld gedragen visie de afname en beoordeling vormgeven, werkt dit positief uit naar alle aspecten van de afname en beoordeling zowel voorafgaand, tijdens als na afname van het examen. De dialoog met het werkveld over de visie op examinering is van invloed op de kwaliteit van de afname en beoordeling.

Als de visie op examineren binnen de reële beroepscontext in bijeenkomsten en in gesprekken wordt gedeeld met praktijkopleiders en vertegenwoordigers van het werkveld, heeft dat verschillende effecten: een verduidelijking van rollen, afstemming van verwachtingen en gewenste handswijzen met betrekking tot het voorbereiden, het afnemen en de evaluatie van het examen. Op deze wijze wordt de deskundigheid van de betrokkenen bij examinering vergroot en is de kans groter dat examinering op een eenduidiger wijze gebeurt.

We zien bij een aantal opleidingen terug op welke manier een heldere visie helpt om de afname en beoordeling in de reële beroepscontext te verbeteren.

Voorbeelden van het belang van een visie: keuzes onderbouwen

Graafschap College opleiding gehandicaptenzorg

Het Graafschap College opleiding gehandicaptenzorg heeft als visie dat betrokkenheid van het werkveld cruciaal is en dat examineren in de realistische beroepscontext het meest geëigend is. Vertrouwen en het delen van de visie met het werkveld zijn hierbij van belang. Deze opleiding heeft ervoor gekozen de visie in het gesprek met het werkveld te verhelderen: "wat wil je absoluut niet en wat wil je absoluut wel bij de examinering?". Hiermee worden keuzes expliciet gemaakt en doorgesproken op mogelijke consequenties voor de examinering.

Een belangrijk onderwerp voor de opleiding was de visie op de beoordeling. "Stel nu dat je als docent eens in de zoveel tijd meegaat om een beoordeling van een handeling bij te wonen? Daar was de klankbordgroep faliekant op tegen. Vanuit het idee dat je als praktijk al aan zoveel voorwaarden moet voldoen, is toen gesteld dat het om vertrouwen gaat en dat het belangrijk is om het gesprek met elkaar te voeren over hoe het beter kan: 'als we het op deze manier doen, dan vinden wij het heel erg mooi'".

Vanwege de kwetsbare cliënten is de aanwezigheid van een examinator van school hier ongewenst. Daar staat tegenover dat maatregelen zoals de methodenmix en/of een examencontactformulier hanteren, wel mogelijk is. Hierop staat vermeld wie de beoordelaar is van de praktijk en wie de examinator van de school en wanneer welk werkproces geëxamineerd wordt. De examinator van de school ziet na afloop toe op een deugdelijke onderbouwing van het oordeel van de praktijkopleider.

Herman Brood Academy

Ook voor de Herman Brood Academy geldt dat de visie leidend is bij het onderwijs en de examinering. De opleiding zelf stelt, zowel in het onderwijs als in de wijze van examinering een duidelijke norm voor de sector: "Het is een topopleiding waarbij je als student vanaf de eerste dag wordt opgeleid als professioneel artiest. Hiermee wil de opleiding voor de muzieksector relevant zijn. Deze ambitie is terug te vinden in de wijze van examineren en de keuze van beoordelaars."

Deze beschrijving geeft de ambitie van de opleiding weer. Door te formuleren dat het een topopleiding betreft, zullen alle betrokkenen zich daaraan (moeten) conformeren. Ook kan de examencommissie nagaan of beoordelaars wel in voldoende mate invulling geven aan deze visie. De beoordelaars komen uit de praktijk en stemmen vooraf, tijdens en na het examen af met de examinatoren van de school, die voor een groot deel ook uit de beroepspraktijk afkomstig zijn.

Laboratoriumonderwijs

Bij het Laboratoriumonderwijs is gekeken welke examencontext de school kan bieden versus de context die een laboratorium kan bieden. Het laboratoriumonderwijs heeft beargumenteerd gekozen voor examinering in de beroepspraktijk ("dat is de meest geëigende examenplaats"). De faciliteiten die de laboratoria hebben, zijn niet binnen de school realiseerbaar en kunnen dus niet goed gesimuleerd worden.

Deltion opleiding verzorgende en ROC van Flevoland opleiding schoonheidsspecialist
De opleiding verzorgende van Deltion heeft dezelfde overwegingen, terwijl de opleiding schoonheidsspecialist van ROC van Flevoland op basis van een dergelijke contextanalyse juist kiest voor een simulatie.

Er is soms sprake van een bewuste keuze om met dezelfde opleidingen van andere scholen samen op te trekken om examenmateriaal te ontwikkelen vanuit gedeelde uitgangspunten. Dit om het examen zo goed mogelijk aan te laten sluiten bij het kwalificatiedossier en tegelijkertijd eenduidigheid te krijgen met betrekking tot de opdracht, de beoordelaarsinstructie en handleidingen. Ook wordt hiermee de diplomawaarde versterkt.

Wat betekenen deze voorbeelden van oplossingen?

Door overleg tussen de opleiding en het werkveld en daarin met elkaar te beargumenteren wat wel en niet wenselijk en nodig is bij de examinering, wordt de visie sterker. De opleiding zelf stelt als het ware, in dialoog met het werkveld, wat de standaard is binnen deze context en maakt de overwegingen daarbij expliciet en verantwoordt deze ook. Een belangrijke vraag bij ontwikkelen van een visie op examineren is waarom een opleiding de meest authentieke context, die van de feitelijke beroepspraktijk, nodig heeft voor de examinering. Is dat vanwege beschikbare apparatuur, vanwege beroepssituaties die alleen in de echte beroepspraktijk voorkomen of zijn er nog andere redenen? Aan de andere kant verdient soms een simulatiesetting juist de voorkeur vanwege beschikbaarheid van bekwame beoordelaars en vanwege de vergelijkbaarheid van examencontexten voor de examenkandidaat (gelijke beoordeling in gelijke gevallen). Opleidingen gaan verschillend met dit dilemma om. Het dilemma onderkennen en een bewuste afweging en onderbouwing van keuzes maken in samenspraak met het werkveld waarbij de aard van het werkveld richtinggevend is, helpt om die visie verder te ontwikkelen.

Samenvatting oplossingen probleemgebied 1

Beschikbaarheid van een heldere visie op examinering binnen de reële beroepscontext

Goede oplossing: Verhelder de visie op examineren in de reële beroepscontext

Bij het verhelderen van de visie op examinering in de reële beroepscontext is het belangrijk om uitgangspunten te formuleren, duidelijke keuzes te maken en deze te onderbouwen. Hierbij is de afstemming met het werkveld belangrijk om draagvlak te krijgen voor de examinering in de reële beroepscontext.

Keuzes hebben betrekking op:

- de meest geschikte examenlocatie (simulatie, bedrijf versus examenbedrijf, dichtbij school, verder weg);
- de inhoud van de examens: welke werkprocessen (wat is de kern van het beroep) worden waar geëxamineerd;
- de wijze van examineren (mix van instrumenten, aantal beoordelaars);
- visie op de overige vijf probleemgebieden.

Goede oplossing: Deel de visie en draag deze actief uit met het werkveld

Zijn alle betrokkenen op de hoogte van de visie op examineren? Deel de visie en draag deze uit door:

- de dialoog te organiseren (gesprekken, bijeenkomsten) waarin de visie op de wederzijdse taken, rollen en verantwoordelijkheden gedeeld worden bij het

- voorbereiden, afnemen en evalueren van het examen;
- (landelijke) samenwerking op te zoeken tussen zelfde opleidingen waarin uitgangspunten gedeeld worden.

2 Werkprocessen examineren binnen de reële beroepscontext

Bij dit probleemgebied zien we oplossingen die gericht zijn op:

- investeren in een degelijke voorbereiding van het examen; en
- bedenken van alternatieven als werkprocessen niet in de reële beroepscontext geëxamineerd kunnen worden.

Investeren in een degelijke voorbereiding van het examen

Een degelijke voorbereiding is nodig voor elk examen. Het examineren in de reële beroepscontext vraagt in het bijzonder afstemming met degenen die het examen organiseren, afnemen en beoordelen. Om te zorgen dat werkprocessen in de reële beroepscontext geëxamineerd kunnen worden, wordt dat vaak vóór afname geborgd door (een combinatie van) de volgende handelingen:

- een examenplan of draaiboek opstellen;
- contact leggen tussen mentoren/stage coördinatoren, examinatoren, examencommissieleden, studenten en de examenlocatie over de mogelijkheden die de examenlocatie biedt, afgezet tegen de wensen die de school heeft;
- kennis vergaren van de examenlocatie en over examencondities;
- vlak voor het examen de examencontext verifiëren.

Als er één of meerdere opdrachten in de praktijk worden uitgevoerd als examen, vindt de afstemming over de werkprocessen die de student moet behalen en datgene wat het bedrijf te bieden heeft, veelal plaats met behulp van een bpv-handboek of examenmatrijs. De studenten krijgen dan de opdracht om bijvoorbeeld een inrichtingsplan of draaiboek te maken. In dit plan geven ze aan hoe zij de werkprocessen en kerntaken in de beroepspraktijk met een examen willen afronden.

ROC van Twente, opleiding Engineering

De student formuleert zelf de opdracht. Hiervoor is een formulier beschikbaar, waarin alle kerntaken en werkprocessen zijn beschreven die geëxamineerd moeten worden. Het bedrijf geeft goedkeuring aan de opdracht, de docenten controleren vervolgens of alle werkprocessen kunnen worden geëxamineerd. Daarna wordt de opdracht door de examencommissie goedgekeurd.

Al in deze planfase zien we dat mentoren of stagecoördinatoren van de opleidingen en studenten in contact treden met de examenlocaties om te bespreken of het haalbaar is om de werkprocessen conform dit plan te examineren. Het plan wordt vervolgens door het bedrijf en door de opleiding gecontroleerd en vastgesteld en goedgekeurd door de examencommissie.

Deze voorbereidende fase wordt idealiter afgesloten met de vaststelling van de examenopzet door de examencommissie en het afsluiten van een 'contract' waarin het bedrijf en de opleiding bevestigen welke werkprocessen worden geëxamineerd.

Landstede, opleiding Dierverzorging Paardensport en Paardenhouderij

"In principe wordt honderd procent van de werkprocessen beoordeeld. Het inrichtingsplan is een belangrijk hulpmiddel om zicht te hebben op de dekkingsgraad. Dit vormt het commitment over de manier waarop het examen uitgevoerd wordt." In het inrichtingsplan worden afspraken vastgelegd over het

afnemen van de proeve. Hierin staat welke werkprocessen bij welk bedrijf geëxamineerd kunnen worden, op welk moment en wie er examineert. De praktijkopleider, coach en bpv-begeleider stellen dit vast.

Als er met proeven wordt gewerkt, maakt het examenmateriaal duidelijk op welke manier de werkprocessen moeten worden geëxamineerd. Er is een match tussen de plannen van de student en de beschikbare stageplaatsen.

Edudelta, opleiding Plantenteelt

Bij de opleiding Plantenteelt van Edudelta gaan de mentor en de leerling bij het bedrijf op bezoek om te kijken of het bedrijf een goede context heeft om de proeven af te nemen. Het bedrijf tekent hier vervolgens voor, waarna de examencommissie de proeven vóór afname bekijkt en formaliseert. Edudelta maakt gebruik van de proeven van de Groene Norm. Die dekken alle werkprocessen. De meeste van deze werkprocessen kunnen met de gevolgde werkwijze in de authentieke situatie worden beoordeeld. Indien dat niet het geval is, kan de leerling een verlenging van de proeve krijgen om het werkproces alsnog uit te voeren of ervaring die bij andere bedrijven is opgedaan als bewijsmateriaal opvoeren en zo aantonen dat de betreffende werkprocessen worden beheerst. Indien ook dat niet mogelijk is, is een simulatie binnen de school mogelijk.

Kennis van de examenlocaties en het kwalificatiedossier is noodzakelijk om te kunnen bepalen of alle werkprocessen aan bod komen. Naast deze inspanningen voorafgaand aan het examen, zien we soms dat de opleiding net voordat het examen wordt afgenomen nog verifieert of alles volgens plan kan verlopen. Vlak voordat een student daadwerkelijk aan het examen begint, wordt dan vastgesteld of de plek en de taken die daar uitgevoerd worden de werkprocessen dekken.

Alternatieven voor werkprocessen die niet in de reële beroepscontext kunnen worden geëxamineerd

Zoals we bij de beschrijving van dit probleemgebied al constateerden, is het niet altijd mogelijk om alle werkprocessen in de beroepspraktijk te examineren. Ofwel omdat werkprocessen zich op het examenmoment niet voordoen, ofwel omdat sommige werkprocessen niet uitgevoerd kunnen of mogen worden.

ROC van Flevoland, opleiding schoonheidsspecialist

Een belangrijke reden om in een simulatie te examineren, is dat veel werkprocessen in schoonheidssalons niet voorkomen. Bijvoorbeeld omdat specifieke apparatuur niet aanwezig is. In het examenlokaal is alles wel aanwezig ("bijvoorbeeld een stoomdampapparaat, die hebben we op school wel, maar veel schoonheidssalons werken daar niet mee, terwijl dit wel een vereiste vaardigheid van de kwalificatie is.").

Landstede, opleiding Dierverzorging Paardensport en Paardenhouderij

Als een werkproces, zoals 'ontsmettingsmiddelen toepassen' bij het bedrijf niet kan "dan weet de student dit vooraf en vermeldt in het inrichtingsplan dat een werkproces niet beoordeeld kan worden". Niet alle werkprocessen hoeven in de proeve afgedekt te worden. De examencommissie kijkt of de kern van het beroep nog overeind blijft en geeft toestemming.

En sommige werkprocessen zijn niet te simuleren of te plannen, zoals de bevalling van een dier. Als de student dit tijdens zijn opleiding meemaakt, dat moet hij dit documenteren. Als dit niet in een proeve aan de orde kan komen, dan heeft hij toch bewijsmateriaal waarmee hij aan kan tonen over bepaalde vaardigheden te beschikken.

Als niet alle werkprocessen in de beroepspraktijk kunnen worden geëxamineerd, zien we de volgende oplossingen:

- verlenging van de proeve;
- uitvoering van de proeve op een andere locatie dan het eigen bedrijf;
- aandragen van bewijsmateriaal uit eerdere opdrachten. Deze eerdere opdrachten worden dan toegelicht in een criteriumgericht interview (cgi);
- een alternatieve opdracht binnen de school of als simulatie uitvoeren;
- de opleiding gaat in gesprek met het bedrijf als de opleiding signaleert dat sommige werkprocessen niet beoordeeld zijn ('niet van toepassing'). Het gesprek is bedoeld om de oorzaken te achterhalen en te bespreken of er mogelijkheden onderbenut zijn gebleven. "Dat is arbeidsintensief, maar je moet als opleiding laten zien dat het belangrijk is."

Wat betekenen deze voorbeelden van oplossingen?

Voor alle betrokkenen bij de examinering blijkt dat een goede voorbereiding van het examen essentieel is. Studenten, bpv-coördinatoren, examencommissieleden en of andere examenfunctionarissen dienen in samenspraak met de praktijkopleiders tijdig een helder beeld te krijgen van welke werkprocessen, waar, door wie en op welke manier geëxamineerd kunnen worden. Dit vraagt kennis van de bedrijven en goede communicatie tussen student, bedrijf en opleiding.

Verschillende hulpmiddelen zijn beschikbaar om de matching tussen opleiding en examenlocatie over de inhoud van het examen (werkprocessen) vooraf vast te leggen. Opleidingen gebruiken hiervoor draaiboeken, inrichtingsplannen, examenmatrijzen of contracten.

Kan een proeve met daarin de te examineren werkprocessen niet op één locatie afgenomen worden of niet binnen het tijdsbestek dat vooraf is beoogd, dan is een oplossing om de proeve te verlengen, of een deel van de proeve op een andere locatie uit te voeren. Het verdient de voorkeur om vooraf na te denken over de mogelijkheden die hiervoor ingezet kunnen worden. Als alternatief voor het examineren binnen de reële beroepscontext valt de keuze in de regel op een simulatie binnen de school.

Samenvatting oplossingen probleemgebied 2

Werkprocessen examineren binnen de reële beroepscontext

Goede oplossing: Een goede voorbereiding is het halve werk

Om mogelijk te maken dat werkprocessen in de reële beroepscontext geëxamineerd kunnen worden, is een degelijke voorbereiding en kennis van de examenlocatie nodig.

- Studenten maken tijdig een draaiboek, examenplan of inrichtingsplan met een overzicht van werkprocessen en examenopdrachten.
- Er is afstemming over de afname en beoordeling tussen mentoren/stage coördinatoren, studenten en de praktijkbeoordelaars. De examencommissie fiatteert het inrichtingsplan.
- Vlak voor het examen wordt de examenlocatie geverifieerd.
- De examencommissie beschrijft tijdig alternatieven indien enkele werkprocessen niet in de reële beroepscontext geëxamineerd kunnen worden (andere bedrijven/locaties, simulatie op school, alternatieve opdrachten, verzamelen bewijslast uit eerdere opdrachten).

Goede oplossing: Analyseer de examenlocaties

Het is van belang om tijdig een beeld te hebben van de mogelijkheden van de examenlocatie en afspraken vast te leggen in contracten, vaststellingsplannen of contactformulieren.

Het gaat hierbij om een beeld van:

- de werkprocessen die op locatie geëxamineerd kunnen worden;
- de kwaliteit van de beoordelaars (gecertificeerd, ervaren), beschikbaarheid beoordelaars en vergelijkbaarheid van de examencontexten.

3 Omgaan met de diversiteit in bedrijven

Het komt regelmatig voor dat studenten niet allemaal eenzelfde examen binnen een bedrijf uitvoeren. Studenten kiezen in samenspraak met het bedrijf een reële opdracht en voeren deze uit binnen de context van dat betreffende bedrijf. Voor het bedrijf zijn dit relevante opdrachten en de leerling wordt uitgedaagd om een "prestatie neer te zetten". De beoordelingscriteria zijn uiteraard wel gelijk. Dit vraagt wel adequate maatregelen om het niveau en de complexiteit van het examen tijdig te borgen. Er zijn specifieke oplossingsrichtingen in de aanpak van de examinering om de vergelijkbaarheid te borgen.

Voorafgaand aan het examen niveau en complexiteit borgen

Als het gaat om de vergelijkbaarheid van het niveau en de complexiteit van examenopdrachten of proeven zien we dat opleidingen proberen dit al vroeg in het proces te borgen. Een manier is om voorafgaand aan het examen met verschillende actoren (docenten, praktijkopleiders, examinatoren, leden examencommissies) te beoordelen of een project of opdracht voldoet aan de eisen van niveau en complexiteit. Bij deze beoordeling wordt dan getoetst of voldaan wordt aan een 'ondergrens', op basis van een gesprek over deze ondergrens tussen actoren onderling.

Daarnaast is kennis van de werkplek essentieel om de gelijkwaardigheid van niveau en complexiteit te borgen. Als de examinerator de werkplek goed kent, vindt vaak

deze toets op niveau en complexiteit plaats door het draaiboek van de student of het examenplan te beoordelen. Het resultaat van deze toets kan vervolgens ter goedkeuring worden aangeboden aan de examencommissie. Pas na deze goedkeuring vindt het examen dan plaats.

De opleiding maakt op basis van het kwalificatiedossier een inschatting van het niveau en de complexiteit van de examenopdrachten die de werkplek kan bieden. In de proeve en de beoordelingsformulieren worden de handelingen expliciet beschreven. Een expliciete beschrijving van handelingen geeft de examinerator houvast in het beoogde niveau en complexiteit.

Om de vergelijkbaarheid van de examens voor wat betreft complexiteit en niveau te borgen zien wij met name dat voorafgaand aan het examen maatregelen worden getroffen. Zo wordt vaak met betrokkenen gesproken om het juiste niveau te garanderen, om zo zeker te stellen dat niveau en complexiteit van de examenopdrachten vergelijkbaar zijn. In plaats van al te sterk te varen op de kennis van de praktijkbegeleiders van de werkplek en de deskundigheid van de praktijkopleider op de werkplek voor wat betreft de examinering, wordt met betrokkenen bij examinering gesproken over het gewenste niveau en de complexiteit van de opdrachten.

Laboratoriumonderwijs

Om vergelijkbaarheid van niveau en complexiteit van de examens beter te borgen wil het Laboratoriumonderwijs ook graag kalibreersessies houden. Verschillende scholen maken gebruik van dezelfde examenlocaties. Betrokkenen van de opleidingen en het werkveld bespreken gezamenlijk examenopdrachten: aan welke norm, afnamecondities, niveau en complexiteit moeten de opdrachten voldoen.

Landstede, Opleiding Dierversorgung paardensport en paardenhouderij

Binnen het samenwerkingsverband 4Groen+Paard, waarin Landstede participeert worden kaders aangegeven waaraan proeven moeten voldoen. Doel van dit samenwerkingsverband is onder andere de samenwerking te intensiveren om de kwaliteit van examinering op een eenduidiger niveau te krijgen. Er worden afspraken gemaakt om de examensituaties vergelijkbaar te houden. Het ene evenement is immers niet altijd vergelijkbaar met het andere evenement. Een kader is dan bijvoorbeeld dat het in elk geval moet gaan om een bonds-erkende wedstrijd, dit is de ondergrens. De discipline van de paardensport waarbinnen de proeve afgenomen wordt, is een vrije keuze. Het mag dan gaan om een springwedstrijd, menwedstrijd of een dressuurwedstrijd.

MBO Utrecht Opleiding Sport en Bewegen

"Het is gewoon een echt toernooi dat ze hier op school doen. Het is geen simulatie, er moet een uitslag komen en iemand wint. De kaders voor examens op bedrijven en op school zijn natuurlijk gelijk. Een groot voordeel van het werken met U-Sport games is dat de vergelijkbaarheid vergroot wordt, omdat de omstandigheden veel gelijkjer zijn. De kandidaten hebben allemaal studenten als deelnemers. Niveau en complexiteit hebben we nu beter in beeld: voorheen werd er wel eens een toernooitje in elkaar gedraaid."

Niveau en complexiteit borgen door de vorm van het examen

Ook met de gekozen examenvorm kan de vergelijkbaarheid van niveau en complexiteit worden geborgd:

- Bij het kaderexamen wordt gewerkt met referentieopdrachten, waaraan getoetst kan worden of de (combinatie van) opdracht(en) voldoen aan het gewenste niveau en de gewenste complexiteit.
- Door meerdere examenmomenten in verschillende contexten in te bouwen, is de student minder afhankelijk van de examencondities. Dat vergroot de betrouwbaarheid.
- Door eenzelfde examenmoment en examenlocatie voor alle studenten te kiezen, in de vorm van een festival of een evenement/toernooi, is het examen voor al deze studenten vergelijkbaar moeilijk en complex.
- Een simulatie zorgt voor vergelijkbaarheid.

Wat betekenen deze voorbeelden van oplossingen?

Als er vooraf duidelijk is wat de werkplek als examenlocatie te bieden heeft, dan is er beter zicht op de complexiteit en het niveau van de mogelijkheden in deze setting. Indien nodig kunnen dan voortijdig passende maatregelen getroffen worden.

Om zicht te krijgen op niveau en complexiteit van het examen is het mogelijk om bijvoorbeeld een werkplekcheck te doen, of een gesprek te organiseren tussen de school en de examenlocatie. Ook helpen beoordelingsformulieren of vragenlijsten om dit inzicht te verkrijgen.

Een reële beroepscontext hoeft niet altijd het bedrijf te zijn. Afhankelijk van de branche, de context en de te examineren werkprocessen biedt het organiseren van een proeve binnen of in de nabijheid van de school een authentieke examensituatie waarbinnen bovendien de gelijkwaardigheid van niveau en complexiteit goed (of zelfs beter?) te borgen is.

Het borgen van niveau en complexiteit van examenopdrachten is een uitdaging: voorbeelden laten wel zien dat het niveau en de complexiteit in dialoog en in overleg ingeschat wordt en/of wordt vastgesteld door de examencommissie. De mate waarin dit daadwerkelijk borgt dat niveau en complexiteit vergelijkbaar zijn, is nog de vraag. Hoewel het een waardevolle aanzet is om het goede gesprek te voeren, lijkt het bij de deelnemende opleidingen vooralsnog te ontbreken aan goede werkwijzen om die vergelijkbaarheid van examensituaties te verhogen. Een kalibreersessie over een examen- of afsluitingsplan en afspraken daarover vastleggen, is een goede werkwijze. Hetzelfde geldt voor het aangeven van kaders en ondergrenzen of het aanleveren van referentieopdrachten.

Het vereist wel veel deskundigheid van de examencommissie en de daadwerkelijke aanwezigheid tijdens het examen van examencommissieleden of andere examenfunctionarissen. Zeker wanneer een examen- of afsluitingsplan ter controle wordt voorgelegd aan een examencommissie met het oog op niveau en complexiteit, is deskundigheid vereist om een goede inschatting te kunnen maken.

Samenvatting oplossingen probleemgebied 3

Omgaan met de diversiteit in bedrijven

Goede oplossing: Waarborg de complexiteit en het niveau van de examenopdrachten

Wij hebben specifieke oplossingsrichtingen gezien die het niveau en de complexiteit van de examinering borgen. Ook hier geldt dat het belangrijk is om het werkveld, het bedrijf en de praktijkopleiders te betrekken.

Oplossingsrichtingen zijn:

- professionele gesprekken voeren tussen docenten en praktijkopleiders over de eisen waaraan een examenopdracht minimaal moet voldoen, gelet op het niveau en complexiteit zoals vastgelegd in het kwalificatiedossier. Voorgestelde opdrachten worden hieraan getoetst. Deze werkwijze wordt ook wel aangeduid met de term 'kalibreersessies', waarin expliciet de norm besproken wordt waaraan opdrachten en het gewenste gedrag moeten voldoen;
- uitgewerkte examenopdrachten voorzien van beoordelingscriteria die herkenbaar en eenduidig te interpreteren zijn;
- met (landelijke) referentieopdrachten of voorbeeldopdrachten werken;
- de betrouwbaarheid van de beoordeling vergroten door op meerdere momenten in verschillende settings te examineren.

4 Streven naar een onafhankelijke en objectieve beoordeling

Er zijn verschillende manieren om de onafhankelijkheid en de objectiviteit van de beoordeling te borgen. Opleidingen werken met externe assessoren en/of met de praktijkbegeleiders als (mede-)beoordelaars. Al dan niet samen met hun interne assessoren.

Werken met externe assessoren

Verschillende opleidingen hebben positieve ervaringen met het werken met een pool van externe assessoren. Andere opleidingen geven aan dat zo'n pool van externe assessoren wellicht te realiseren is, maar dat dit een behoorlijke organisatorische en financiële investering vraagt. Het werken met een pool van externe assessoren zien we wel in die gevallen waar meerdere studenten op meerdere locaties, binnen een kort tijdsbestek een proeve afleggen. Juist als de proeven meer gespreid zijn in tijd hebben opleidingen positieve ervaringen met een pool van assessoren.

ROC van Twente

ROC van Twente maakt gebruik van een pool van assessoren die geregeld is door ECM (Expertise Centrum Meubel). Dit zijn docenten van andere ROC's en mensen uit het werkveld. Deze beoordelaars zijn in het hele land actief.

Bij het werken met externe assessoren vindt de beoordeling soms mede plaats door een assessor van school. In dat geval observeren ze vaak onafhankelijk van elkaar en beoordelen vervolgens gezamenlijk. Een voordeel van het bespreken van ieders oordeel is dat de beoordeling steviger onderbouwd wordt.

Herman Brood Academy

Studenten van de Herman Brood Academy worden tijdens een festivaloptreden beoordeeld. Vooral het beoordelingsformulier is met veel aandacht tot stand gekomen. Aan een optreden is immers lastig een waardering te geven, want er is geen goed of fout. In het formulier wordt daarom gewerkt met referentieniveaus (is het optreden van de artiest van het niveau 'Lowlands' of een groot poppodium of een kleiner podium). Het beoordelingsformulier werkt met cijfers. Dat werkt beter dan een beoordeling goed/voldoende/uitstekend. De beoordelaars zijn namelijk meer vertrouwd met cijfers dan met waarderingen. Het beoordelingsformulier bevat criteria die goed aansluiten bij en herkenbaar zijn voor het werkveld ("zo scouten producers ook"). Bij het maken van het beoordelingsformulier is systematisch de inhoud van het kwalificatiedossier vertaald naar termen die in het veld herkenbaar zijn.

De beoordeling vindt plaats door een interne en een externe beoordelaar. Het beoordelingsformulier wordt van tevoren met de externe beoordelaar doorgesproken. De beoordeling vindt plaats na de observatie van het optreden. De beoordelaars hebben hun aantekeningen van de observaties op het beoordelingsformulier opgeschreven. Na het optreden trekken de beoordelaars zich terug om het optreden te evalueren en het beoordelingsformulier in te vullen. Daarna wordt de muzikant beoordeeld. Het is nog nooit voorgekomen dat de beoordelaars er onderling niet uitkomen.

De rol van de externe beoordelaar is vanzelfsprekend erg belangrijk. De externe beoordelaars kennen het beoordelingsformulier. De beoordelaars zijn "producers die er in het land toe doen". Zij hebben ervaring met het scouten, werven en beoordelen van muzikanten. Doordat het formulier goed aansluit bij hun ervaring kunnen zij er goed mee uit de voeten. Doordat het een festival is dat op één moment plaatsvindt, is het goed te doen om deze professionele producers in te zetten voor de beoordeling.

De praktijkbegeleider als (mede-)beoordelaar

Een ander voorbeeld om de objectiviteit en onafhankelijkheid van het oordeel te waarborgen is het beoordelen door een leermeester of praktijkbegeleider die de student niet begeleidt. De rol van een mede-beoordelaar verschilt bij deze aanpak. In het ene geval beoordeelt de beoordelaar van de school tijdens het examen of de examencondities op orde zijn. In een ander geval observeren de interne en de externe assessor apart van elkaar, maar geven een gezamenlijk oordeel. Een derde voorbeeld is dat een werkbegeleider en een praktijkopleider de student gezamenlijk beoordelen. De onafhankelijkheid wordt geborgd, doordat beiden niet betrokken zijn bij de dagelijkse begeleiding.

Wanneer de beoordeling op de werkplek gebeurt door assessoren van de school en het bedrijf zelf, zien we dat er meer mogelijkheden zijn om onafhankelijk te beoordelen als de locatie uit meerdere eenheden bestaat.

Deltion College, opleiding verzorgende

"Als je een afdeling hebt van vier units bijvoorbeeld, dan zal de student van de ene unit een beoordelaar vragen van een andere unit door wie hij niet begeleid is. Ze kunnen natuurlijk wel eens samenwerken, maar de begeleiding wordt echt gedaan door de werkbegeleider en de beoordelaar beoordeelt echt onafhankelijk". Zeker voor deze opleiding tot verzorgende, waarbij het vaak lastig is externen in te zetten of assessoren van de school, vanwege bijvoorbeeld de privacy van

cliënten, is dit een oplossing.

Bij opleidingen waar studenten aan de hand van onder meer een project examen doen, zien we dat de praktijkopleider soms ook de eerste beoordelaar is. Bij deze examenvorm speelt de opleiding een beperkte rol bij de beoordeling van het handelen in de praktijk zelf. Dat wordt onderbouwd door het feit dat de opdrachten vooral theoretisch van aard zijn en de student een concreet product oplevert met een technische verantwoording. Deze beoordeling vindt dan plaats op basis van een methodenmix, waarvan het portfolio van de student en een criteriumgericht interview onderdeel uitmaakt.

Wat betekenen deze voorbeelden van oplossingen?

Niet alleen de inzet van meerdere beoordelaars als zodanig blijkt voor de opleidingen en de bedrijven waardevol; de mogelijkheid om over de beoordeling in gesprek te gaan blijkt minstens zo belangrijk.

Opvallend is dat in de cases de kwaliteit van het beoordelingsformulier niet als een mogelijkheid benoemd is om de onafhankelijkheid en objectiviteit te waarborgen. Uitgewerkte formulieren waarin het onderscheid in voldoende en onvoldoende prestaties goed omschreven is, helpen hier natuurlijk wel bij.

Opleidingen streven het 4 ogenprincipe na, maar realiseren zich dat dit niet altijd nodig, wenselijk of haalbaar is. Het is niet of minder nodig wanneer het accent meer op het product ligt en minder op de totstandkoming van het product: het product is de kern van het examen en wordt dan door vier ogen bekeken, de totstandkoming van het product niet. Het 4 ogenprincipe is vanwege privacy van derden niet altijd wenselijk. Bij sommige processen is het organisatorisch niet haalbaar om dit principe door te voeren, bijvoorbeeld als een proeve meerdere dagen omvat.

In de voorbeelden zien we dat het daarentegen wél te realiseren is om een *onafhankelijke* beoordelaar in te zetten (deze beoordelaar is niet betrokken geweest bij de begeleiding van de student) én zorg te dragen voor adequaat bewijsmateriaal voor de beoordelaars van de opleiding. De *objectiviteit* van het oordeel wordt vergroot indien assessoren hun oordeel uitwisselen, onderbouwen en beargumenteren en met elkaar tot een eensluidend oordeel komen.

Voor de inzet van externe assessoren blijkt het slim organiseren een belangrijk onderdeel van het oplossen van het probleem.

- De keuze voor examenlocaties, zoals zorginstellingen die bestaan uit meerdere eenheden, biedt de mogelijkheid om praktijkbegeleiders als onafhankelijke beoordelaars in te zetten;
- Assessoren onderling uitwisselen tussen examenlocaties;
- De keuze van examenmomenten afstemmen op de beschikbaarheid van assessoren. Er kan gekozen worden voor één examenmoment, wat het makkelijker maakt om externe assessoren in te zetten (indien er een beperkt aantal assessoren beschikbaar is). Anderzijds kan juist de spreiding van examenmomenten het mogelijk maken om met bepaalde onafhankelijke assessoren te werken;
- Een pool van assessoren gebruiken.

Samenvatting oplossingen probleemgebied 4

Streven naar een onafhankelijke en objectieve beoordeling

Goede oplossing: Zoek geschikte combinaties van assessoren

Er zijn verschillende manieren om te zorgen dat de begeleider van de student niet de enige beoordelaar is.

Voorbeelden zijn:

- de inzet van externe assessoren afkomstig uit een pool van assessoren;
- een combinatie van externe assessoren en assessoren vanuit de school;
- als het bovenstaande niet kan: de praktijkbegeleider treedt op als onafhankelijk beoordelaar, de school bewaakt het proces. Er is dan één vakinhoudelijke beoordelaar aangevuld met een procesbeoordelaar.

Goede oplossing: Organiseer de inzet van beoordelaars op een slimme manier

Het vraagt creativiteit om op een haalbare, uitvoerbare manier de inzet van meerdere beoordelaars te realiseren. Mogelijkheden zijn:

- binnen een groter bedrijf beoordelaars laten rouleren, examenlocaties kunnen assessoren onderling uitwisselen;
- een pool van assessoren creëren;
- de keuze van de examenmomenten afstemmen op de beschikbaarheid van assessoren.

5 Het belang van deskundige beoordelaar(s)

Maatregelen die opleidingen nemen om de deskundigheid van beoordelaars te vergroten zijn bijvoorbeeld formeel trainen en opleiden van assessoren. Daarnaast hebben opleidingen nadrukkelijk ook oog voor de informele kant van leren door het professionele gesprek te organiseren via gesprekken op locatie, terugkomdagen en kalibreersessies.

Trainen en opleiden

Veel opleidingen bieden, om de deskundigheid van de beoordelaars te ontwikkelen, (gratis) trainingen of werkveldbijeenkomsten aan. De vorm en de intensiteit die daarbij worden gekozen, verschilt. Zo zijn er informerende trainingen of bijeenkomsten waarbij de werkwijzen en procedures worden toegelicht. Soms gaat de training wat verder en faciliteren opleidingen de beoordelaars om met elkaar in gesprek te gaan en te oefenen met bijvoorbeeld de beoordelingsformulieren of met het leren observeren (ontwikkelen van vaardigheden).

NOVA College, opleiding kok

Bij de opleiding kok van het NOVA College gebruiken ze de STAR- en de WAKKER-methode om leermeesters te bekwamen in leren en observeren: "Bij de scholing worden de leermeesters met behulp van de STAR- en de WAKKER-methode bekwamd in het beoordelen en observeren. Er worden bijvoorbeeld filmpjes getoond en de leermeesters lunchen in het restaurant van de school om leerlingen tijdens hun werk te observeren. Samen vullen zij na de observatie het beoordelingsformulier in en voeren zij een panelgesprek. Daarmee kunnen ze oefenen met alle methodieken die bij het beoordelen van de student komen kijken."

Per opleiding verschilt het of deelname aan scholingsbijeenkomsten verplicht is. Een aantal opleidingen kiest ervoor om beoordelaars te certificeren en deelname aan trainingen en terugkomdagen te verplichten. Wanneer beoordelaars niet deelnemen,

verliest de certificering geldigheid en wordt de beoordelaar niet meer ingezet bij de beoordeling van de examens op de werkplek.

Edudelta, Plantenteelt

“De assessoren zijn gecertificeerd. Het volgen van een basistraining, verzorgd door een externe organisatie, en deelname aan de terugkomdagen is verplicht.”

Om de deskundigheid van beoordelaars te bevorderen is een belangrijke succesfactor: de binding die je als opleiding met je werkveld weet te realiseren. Deze binding kan worden versterkt door het delen van de visie op examinering, door het hebben van één aanspreekpunt of door zo nu en dan op bezoek te gaan bij de bedrijven.

De opleidingen realiseren zich dat training of het volgen van een opleiding nog geen voldoende voorwaarde is om de kwaliteit van de beoordelaars te borgen. Bij observeren en beoordelen komen de nodige vragen en dilemma's op. Als beoordelaars onderling en als opleiding met de beoordelaars moet je hierover in gesprek zijn. Daarom geven sommige opleidingen daar een vervolg aan met aanvullende activiteiten.

Een eerste manier om verdere professionalisering van beoordelaars te bevorderen is door zorg te dragen voor intensief contact met de praktijkbeoordelaars. Dat contact heeft als doel zicht te houden op de daadwerkelijk geleverde kwaliteit van de beoordeling en vast te stellen of aanvullende maatregelen nodig zijn om de objectiviteit van de beoordeling te garanderen. Het is van belang om in gesprek te blijven over bijvoorbeeld de onderbouwing van het oordeel en dilemma's die beoordelaars bij de beoordeling tegenkomen. Dat doen opleidingen soms ter plekke door met de beoordelaars af te stemmen of de beoordelaar te observeren en te beoordelen. Een voorbeeld is een trainer of een allround assessor die met de praktijkbeoordelaar mee de praktijk ingaat om deze te beoordelen aan de hand van een beoordelingslijst voor beoordelaars.

Een tweede manier om verdere professionalisering te stimuleren is het organiseren van terugkomdagen. Er worden dagen georganiseerd om ervaringen uit te wisselen en om verdere professionalisering rond een specifiek onderwerp te faciliteren (thema's zijn bijvoorbeeld: leren observeren en het ontdekken van sterke en zwakke kanten van jezelf als assessor). Deze terugkomdagen creëren ook bewustwording.

Een derde manier om deskundigheid te bevorderen is het houden van kalibreersessies. Tijdens een kalibreersessie gaat het gesprek over wat de indicatoren betekenen en wat bij de beoordeling van een handeling zichtbaar moet zijn.

Graafschap College opleiding gehandicaptenzorg

“Het idee is om het kalibreren van het oordeel te doen aan de hand van een paar examens die worden gefilmd en dan met een aantal beoordelaars deze te bekijken. We benutten het filmmateriaal als manier om de kwaliteit van de beoordeling en de deskundigheid van de beoordelaar te vergroten. Het filmmateriaal is bedoeld als leermateriaal en nog niet als check om het oordeel van dat ene specifieke examen vast te stellen. Vanuit intervisie kijken naar examinering brengt veel inzicht en heeft ons gescherpt in het kijken naar examens”

Naast deze investering om de kwaliteit van de beoordelaars te bevorderen 'aan de voorkant', is er bij opleidingen aandacht voor de 'juiste' beoordelaar op de 'juiste' plaats.

Edudelta Plantenteelt

Edudelta is erop gericht een match te maken tussen de assessoren en de studenten die ze beoordelen. Daarbij wordt gekeken naar voorkeuren van de beoordelaars, bijvoorbeeld voor het opleidingsniveau van studenten of van het werkveld (akkerbouw is niet hetzelfde als plantenteelt). De opleiding houdt hiertoe een lijst bij van voorkeuren van de beoordelaars.

Herman Brood Academy

Bij de Herman Brood Academy worden beoordelaars ingezet die in het land als experts gezien worden. Zij hebben ervaring met het scouten, werven en beoordelen van muzikanten, kennen het werkveld en bepalen mede de norm voor het werkveld.

Een voorbeeld van het verifiëren van de deskundigheid van de beoordelaar(s) biedt Landstede.

Landstede Dierverzorging Paardensport en Paardenhouderij

Bij de opleiding paardensport en paardenhouderij van Landstede beschikt de examencommissie over een deskundigheidsverklaring van alle assessoren, waarin de studie en/of werkervaring en ervaring als beoordelaar vermeld staat. Deze verklaring wordt voor akkoord ondertekend door de examencommissie. Op het formulier staat ook vermeld of en zo ja wanneer de examencommissie de deskundigheid steekproefsgewijs onderzocht heeft.

ROC van Flevoland opleiding Schoonheidsspecialist

Ook ROC van Flevoland checkt de deskundigheid geregeld: bij de assessoren wordt met regelmaat een actueel cv met aanvullende certificaten opgevraagd om na te gaan of de deskundigheid van de assessoren breed genoeg is om te examineren.

Voldoende tijd en aandacht voor instructie

Het contact met het werkveld is essentieel. Veel opleidingen organiseren werkveldbijeenkomsten waarin betrokkenen geïnstrueerd worden. Ze hebben vaak ook een onderwijsadviesraad.

Alle betrokkenen moeten bereid zijn om serieus te kijken naar hoe de examinering verloopt en daarbij samen met het werkveld vast te stellen hoe de examinering kan worden verbeterd. Een belangrijke conditie is de beschikbare tijd van (leden van de) de examencommissie. In een van de voorbeelden is de secretaris van de examencommissie vrijgesteld voor de examinering. Dat stelt hem in staat om, voordat er bij een locatie geëxamineerd wordt, de checklist voor te leggen, de examenlocatie goed te informeren, scholing voor assessoren te initiëren en tijdens het proces als helpdesk te fungeren.

Wat betekenen deze voorbeelden van oplossingen?

Alle informanten erkennen dat de kwaliteit van de assessoren een cruciale factor is in de kwaliteit van de examens afgenomen in de reële beroepscontext. Zij

onderkennen het probleem van onvoldoende deskundigheid van beoordelaars en dragen verschillende oplossingen aan, afgestemd op hun mogelijkheden.

De oplossingsrichtingen die scholen kiezen, onderscheiden we in formele en informele vormen van deskundigheidsbevordering. Het is niet bekend welke vorm van scholing het meest effect heeft, maar voorstelbaar is dat met name de informele vormen van leren maatwerk bieden en ingaan op de vragen van de assessoren zelf. Het houden van kalibreersessies zal zeker zijn vruchten afwerpen, omdat assessoren zo vertrouwd worden met een gemeenschappelijke norm: wanneer is gedrag voldoende en wanneer niet? Dit zijn cruciale vragen. Voorwaarde hiervoor is wel dat de assessoren ook tijd willen en kunnen vrijmaken om bij deze sessies aanwezig te zijn.

De inhoud van de scholing bestaat uit bijvoorbeeld het vertrouwd raken met het beoordelingsinstrumentarium, met veelvoorkomende valkuilen bij het examineren, en oefenen in het observeren van gedrag en gespreksvoering.

De mate van verplichting verschilt. De ene opleiding stelt scholing en certificering verplicht, de andere opleiding is daar wat lossier in.

Samenvatting oplossingen probleemgebied 5

Het belang van deskundige beoordelaar(s)

Goede oplossing: Blijf investeren in trainen en eventueel certificeren van assessoren

De kwaliteit van de beoordelaars is wellicht de meest cruciale factor in het handhaven en vergroten van de kwaliteit van de afname en beoordeling in de reële beroepscontext. Dit vraagt continu aandacht.

- Trainen en certificeren van assessoren is zeker voor beginnende assessoren een middel om basiskennis van het kwalificatiedossier te vergroten, het juiste gebruik van exameninstrumenten aan te leren en om de vaardigheden zoals het leren observeren, gespreksvoering en het geven van feedback te vergroten. Ook voor ervaren beoordelaars is het van belang om de eenduidigheid van het oordeel te borgen.

Goede oplossing: Besteed aandacht aan het moment tussen de afname en de beoordeling

- De kwaliteit van de examinering verbetert als meteen na de afname van het examen de verschillende beoordelaars hun observaties op elkaar afstemmen. Dit vergroot de betrouwbaarheid en validiteit van het oordeel: waar hebben we naar gekeken? wat is goed/voldoende? hoe kijk je en hoe beslis je? is het oordeel goed te onderbouwen?
De beoordeling wordt objectiever zodra er gelegenheid is om observaties met elkaar uit te wisselen alvorens de student beoordeeld wordt.
- Ervaringen uitwisselen kan ook op een later tijdstip. Tijdens terugkomdagen en bijscholing zijn opgedane ervaringen en reflectie hierop een adequaat middel om de competenties te onderhouden.

Goede oplossing: Houd de competenties van assessoren in beeld

- Verifieer de deskundigheid van beoordelaars door hen te beoordelen, door systematisch het aantal jaren ervaring bij te houden en certificaten of andere bewijzen van scholing vast te leggen.

6 Zicht en grip op de examinering

Zicht en grip houden en krijgen op de examinering gaat voor een belangrijk deel om het verkrijgen van informatie over het verloop van het examen. Een mogelijkheid is om als examencommissie fysiek bij het examen aanwezig te zijn. We zien echter dat opleidingen ook andere manieren hebben om informatie in te winnen en zo meer grip te krijgen op het daadwerkelijke verloop van de examinering.

Informatie verkrijgen over het verloop van het examen

Om informatie te verkrijgen over het verloop van de examens kiezen sommige opleidingen ervoor om de examencommissie bij een steekproef van examens aanwezig te laten zijn.

Deltion College, opleiding verzorgende

Ondanks de moeite die het kost, gelet op de aard van het werk in de zorg, hebben we het voor elkaar gekregen leden van de examencommissie aanwezig te laten zijn. Dat vereist veel contact met studenten, de begeleiders en (familie van) cliënten om toestemming te verkrijgen.

Een lid van de examencommissie zegt hierover: "Toen ben ik ook bij de voorbereidende gesprekken geweest bij de proeven en heb ik ook heel duidelijk de zorginstelling en de beoordelaar om toestemming gevraagd om tijdens de afname aanwezig te mogen zijn. Dan geef ik ook aan dat ik daar puur ben vanuit de examencommissie om het proces te bekijken. Of die student op een gelijkwaardige manier wordt beoordeeld en of aan alle afnamecondities wordt voldaan. Dus echt gewoon het proces en hoe de beoordeling tot stand komt."

Daarnaast is het bij een aantal opleidingen goed gebruik om van elk examen een proces-verbaal op te stellen dat beschikbaar wordt gesteld aan de examencommissie. De examencommissie kan deze informatie analyseren en zo nodig verbetering aanbrengen in de examinering. Sommige opleidingen gebruiken een criteriumgericht interview (cgi) als verificatiegesprek; zo'n gesprek kan meer zicht bieden op het verloop van de afname en de beoordeling. Het gesprek maakt dan geen onderdeel uit van de beoordeling, maar het cgi na afloop van een proeve heeft dan een controlerende functie. Er wordt getoetst op authenticiteit en of alle procedures zijn gevolgd zoals bedoeld. Waar nodig wordt een verduidelijking gevraagd.

Analyse van ervaren knelpunten bij de examinering

Zowel de opleiding verzorgende van het Deltion College als de opleiding verpleegkunde van het NOVA College analyseert borgingsformulieren om na te gaan of zich in de praktijk van de examinering bij de zorginstellingen specifieke knelpunten voordoen.

Nova College, Opleiding verpleegkunde

In de checklist 'Afnamecondities in de beroepspraktijk' staan tien punten vermeld die de praktijkopleider van de zorginstelling invult en de docent ondertekent. Enkele voorbeelden van checkpunten zijn: "De examensetting biedt de mogelijkheid dat de examinerator aan de hand van de gestelde criteria kan beoordelen", "De afdeling zet bpv-examinatoren in die beroepsinhoudelijk bekwaam zijn", "De afdeling zet bpv-examinatoren in die beoordelings technisch bekwaam zijn" en "De afdeling zet bpv-examinatoren in die onafhankelijk zijn (de beoordelaar is niet dezelfde persoon als de begeleider)". De punten worden gecheckt met ja of nee en er is schrijfruimte om dit te onderbouwen.

Deltion College, opleiding verzorgende

Bij het Deltion College geven de beoordelaars aan hoe de examensituatie tijdens het afnemen van de proeve was. Het gaat dan om de deskundigheid van de beoordelaar, eventuele interventies voor het geval er in de deskundigheid iets ontbreekt, en het proces van afname en beoordelen. Het is bijvoorbeeld niet de bedoeling dat een beoordelaar tips geeft en zo in de rol van begeleider stapt.

Ook feedback geven dient volgens feedbackregels te verlopen. Deze formulieren zijn ontwikkeld en regelmatig geëvalueerd met het werkveld en met de examencommissie. Door ze te analyseren krijgen de examencommissie en de betrokken stagecoördinatoren, docenten en examinatoren een beeld van waar bepaalde risico's zitten.

NOVA College, opleiding verpleegkunde

Het NOVA College hanteert een vragenlijst die breed is uitgezet onder de examenlocaties van de opleiding verpleegkunde. De lijst is een, door de opleiding aangepaste, checklist die te vinden is op de website van het Servicepunt examinering mbo. De checklist maakt duidelijk waar knelpunten zitten, zoals de beschikbaarheid van geschoolde werkbegeleiders of dat praktijkbegeleider en beoordelaar weten wat een prestatie-indicator inhoudt, en hoe de beoordelingsformulieren worden ingevuld.

Verbetermogelijkheden komen voor beide opleidingen boven tafel door over de analyseresultaten in gesprek te gaan met betrokkenen. "Voor dit overleg en de verbetering van de examinering in de praktijk is een werkgroep in het leven geroepen, die bestaat uit de werkbegeleider, praktijkopleider, docenten en de examencommissie." Het resultaat van de analyse is ook voor de examencommissies een belangrijke bron van informatie.

Evaluëren aan de hand van casussen

Deltion College, opleiding verzorgende

De opleiding verzorgende van het Deltion College werkt met taakgroepen per procesgebied uit de procesarchitectuur. Deze taakgroepen krijgen casussen of vragen aangeleverd door bijvoorbeeld praktijkbegeleiders of stagecoördinatoren. Een vraag is bijvoorbeeld: "Hoe kunnen we nu wel voor elkaar krijgen dat we meer steekproeven kunnen afnemen?" of "Hé, hoe gaat het met de onafhankelijkheid en deskundigheid van de beoordelaars? Hebben we daar wel zicht op?".

De taakgroep heeft dan als opdracht om te adviseren aan de examencommissie over hoe met deze vragen in de teams moet worden omgesprongen. Met deze adviezen, en de opvolging daarvan, worden de kaders voor de uitvoering van de examinering voor de teams steeds duidelijker.

Andere manieren om zicht en grip te krijgen op de examinering zijn:

- de aanwezigheid van de eigen praktijkbegeleider bij het examen. Dit is soms belangrijk, omdat de "mores binnen het bedrijf kan afwijken van wat de norm in het veld is. Als een student dan handelt conform de eisen die het bedrijf stelt, kan de interne leermeester dat toelichten";

- de aanwezigheid van twee assessoren. Bij de opleiding paardensport en paardenhouderij en bij plantenteelt zijn altijd twee assessoren aanwezig bij (een deel van) de proeve;
- de aanwezigheid van de teamleider bij elke proeve om na te gaan of de examencontext op orde is. Daarnaast woont de teamleider het beoordelingsgesprek bij om ervoor te zorgen dat de externe assessoren alleen die aspecten bij de beoordeling betrekken die ook staan aangegeven op het formulier;
- de student een logboek laten bijhouden, gedurende het examen;
- iemand aanwijzen om de kwaliteit van examinering te bewaken en te borgen. "Ook collega's van school vinden het prettig dat er iemand bij de examens zit die kijkt of het loopt zoals bedoeld."

Wat betekenen deze voorbeelden van oplossingen?

Het is niet altijd haalbaar om altijd vanuit de school aanwezig te zijn bij de afname van het examen. Afhankelijk van de visie die opleidingen hebben op het zicht en grip houden op de kwaliteit van examens, zien we verschillende opvattingen en diverse uitwerkingen over het bijwonen van examens door examencommissieleden. Soms gaat dat aan de hand van een vooraf bepaalde steekproef variërend van tien tot twintig procent. Een andere keer is aanwezigheid meer risicogericht ingestoken door bijvoorbeeld meer zicht te houden op nieuwe bedrijven.

Het contact tussen de school en de examenlocatie is een belangrijke factor in het grip hebben op de examensituatie. Vaak organiseren opleidingen daarvoor de dialoog met de examenlocatie, zodat de opleiding weet wat er speelt. Daarbij is het belangrijk als de examinerator een vast aanspreekpunt heeft bij de opleiding.

In de cases zien we aanzetten om de kwaliteitscyclus (PDCA) helemaal te doorlopen, waarbij verbeteracties in een nieuwe planning opgenomen worden. Gegevens uit processen-verbaal, evaluaties van de invulling van beoordelingsformulieren, de eigen waarnemingen tijdens een examen, en speciale werkgroepen binnen de school leveren de examencommissies een schat aan informatie op die gebruikt kan worden om continu te werken aan verbetering van de kwaliteit van examens afgenomen in de reële beroepscontext.

Samenvatting oplossingen probleemgebied 6

Zicht en grip op de examinering

Bij dit onderdeel gaat het om de vraag: verloopt de afname en beoordeling van het examen zoals vooraf is beoogd? Examencommissies hebben verschillende manieren om zich daarvan te vergewissen.

Goede oplossing: Verzamel informatie over het verloop van het examen

- Woon het examen bij als examencommissie en kijk of het examen afgenomen wordt zoals bedoeld is. Spreek van tevoren af waar naar te kijken, bijvoorbeeld: aantal beoordelaars, tijdstip examen, gebruik van instrumenten of onderbouwing van het oordeel.
- Voer net na afloop van het examen verificatiegesprekken waarbij de student, de praktijkassessor en school aanwezig zijn. Controleer in deze gesprekken of de procedures juist gehanteerd zijn en of het oordeel op juiste gronden tot stand is gekomen. Wees erop bedacht dat dit gesprek geen onderdeel uitmaakt van het examen.
- Gebruik informatie uit processen-verbaal opgesteld door examineratoren, of uit logboeken van studenten als input voor een gedegen evaluatie.
- Bevraag studenten en beoordelaars na afloop van het examen over het

verloop van het examen.

Goede oplossing: Evalueer de gang van zaken

- Analyseer beschikbare gegevens (opnames, beoordelingsformulieren, processen-verbaal, onderbouwingen van oordelen, enquêtes van studenten en werkveld) en destilleer hieruit enkele verbeterpunten: waar zitten risico's?
- Borg de kwaliteit door gepaste maatregelen te treffen en toe te zien dat deze ook uitgevoerd worden.

4 Oplossingen voorafgaand, tijdens en na het examen

Een belangrijk doel van het onderzoek is om opleidingen een handreiking te bieden om de kwaliteit van de afname en beoordeling (examenstandaard 2) te verbeteren. De praktijkvoorbeelden laten zien dat er diverse mogelijkheden zijn om de betrouwbaarheid en validiteit van de afname en de beoordeling van examens in de reële beroepscontext te vergroten. Er is niet één manier om die kwaliteit te realiseren of te garanderen. Opleidingen kiezen een combinatie van maatregelen, afgestemd op de context van de beroepen waar zij voor opleiden en de exameninstrumenten die zij gebruiken.

Uit de praktijkvoorbeelden komt naar voren dat opleidingen voorafgaand, tijdens en na het examen maatregelen nemen om genoemde probleemgebieden op te lossen. In dit hoofdstuk gebruiken wij deze indeling om de oplossingen aan te relateren; een structuur om de oplossingen herkenbaar in te positioneren.

De vraag welke combinatie van maatregelen toereikend is om te komen tot een betrouwbare afname en beoordeling is niet eenvoudig te beantwoorden. Het gaat om het *geheel* van maatregelen waar een opleiding voor kiest en hoe de gemaakte keuzes onderbouwd zijn. Tegelijkertijd is het van belang om eventuele risico's in beeld te hebben en te weten hoe hiermee omgegaan wordt. De aandacht voor het borgen van de afname en beoordeling is een continu proces waarin opleidingen en bedrijven met elkaar in gesprek zijn en waarin steeds wordt geleerd en verbeteringen worden doorgevoerd.

Voorafgaand aan het examen

Visie

De opleiding is eindverantwoordelijk voor de kwaliteit van de examinering. In dit onderzoek ligt de focus op (het borgen van) de kwaliteit van de afname en beoordeling bij de examinering in de reële beroepscontext. Opleidingen maken keuzes in zowel de vorm waarin de examens worden afgenomen (simulatie, proeve) als in de wijze van beoordelen.

Deze keuzes zijn idealiter verwoord en verantwoord in de visie van de opleiding op examinering en de kaders die daaruit voortvloeien. In de visie verwoordt de opleiding wat geëxamineerd wordt (de kern van het beroep), wat de best passende wijze van afname en beoordeling van examens is en waar geëxamineerd wordt. De beroepscontext waarin de opleiding opereert, gelet op onder meer de aard van het beroepenveld, de betrokkenheid van het beroepenveld en de te examineren werkprocessen, is vanzelfsprekend van grote invloed op de te maken keuzes.

De vertaling van de visie in concrete kaders geeft examenfunctionarissen en beoordelaars richting en houvast bij het nemen van soms complexe beslissingen bij vaststelling en uitvoering van de examens. Bijvoorbeeld waar het gaat om beperkte haalbaarheid van meerdere (onafhankelijke) beoordelaars of de diversiteit van de examenlocaties die de vergelijkbaarheid van niveau en complexiteit bemoeilijken.

Een goede en gedragen visie draagt bij aan het maken van passende keuzes, die vervolgens bijdragen aan een betrouwbare en valide afname en beoordeling. Als een goede en gedragen visie ontbreekt, doen zich moeilijkheden voor bij de afname en beoordeling. Het belang van een visie op examinering is in dit opzicht overkoepelend.

Er zijn veel maatregelen mogelijk. Het gaat erom dat de keuzes in lijn zijn met de visie. De examencommissie bewaakt vervolgens dat deze maatregelen ook daadwerkelijk uitgevoerd worden. De commissie stuurt hierop en monitort de maatregelen. Een goed functionerende examencommissie in samenspraak met deskundige assessoren en bpv-coördinatoren zijn volgens de geïnterviewden een cruciale voorwaarde voor een betrouwbare en valide afname.

Opleidingen ervaren dat samen optrekken bij het nadenken over deze visieaspecten helpt om de afname en beoordeling eenduidiger te laten verlopen. En dat komt de betrouwbaarheid en validiteit van de examinering ook ten goede.

Analyse examenlocatie

Opleidingen spannen zich in om bij de uitvoering van de examens vooraf goed te analyseren of de te examineren werkprocessen daadwerkelijk volgens deze visie en kaders kunnen worden uitgevoerd. Zij zorgen ervoor dat hun examenfunctionarissen in beeld krijgen of de examenlocatie geschikt is. Biedt de locatie daadwerkelijk mogelijkheden om de kerntaken op het gewenste niveau en conform de vereiste complexiteit te examineren? En zijn deskundige, onafhankelijke beoordelaars beschikbaar? Dat zijn de vragen die deze opleidingen zich stellen voorafgaand aan een examen.

Blijkt dat niet het gehele examen op een bepaald moment of op een bepaalde locatie afgenomen kan worden, dan zorgt de opleiding voor alternatieven om de resterende werkprocessen te kunnen examineren en te beoordelen. Uit de gesprekken zijn verschillende oplossingsrichtingen naar voren gekomen. De mogelijkheden bij examinering in de praktijk zijn: verlenging van proeven, (delen van) proeven uitvoeren op andere locaties, alternatieve opdrachten/simulatie binnen de school uitvoeren en/of bewijsmateriaal aandragen uit eerder uitgevoerde opdrachten.

Borging complexiteit en niveau

De deelnemende opleidingen hebben oplossingsrichtingen aangedragen om niveau en complexiteit van examens te borgen. Het is een idee om te werken met referentieopdrachten (bij kaderexamens), om te zorgen voor grondige kennis van en ervaring met de examenlocaties en de evaluatie van examens die daar afgenomen worden en/of om de examenopdrachten die uitgevoerd worden in kalibreersessies te bespreken. Ook is het mogelijk om op meerdere momenten, in verschillende settings, te examineren. Dat vergroot de betrouwbaarheid.

Onafhankelijke en objectieve beoordeling

De beoordeling vindt bij voorkeur plaats door de inzet van meerdere assessoren. Opleidingen zetten niet alleen de praktijkbegeleider in als beoordelaar, maar regelen bijvoorbeeld ook assessoren van buiten het bedrijf/de opleiding of vanuit een externe pool. Dat werkt alleen goed als er adequate beoordelingsinstrumenten voorhanden zijn met heldere beoordelingscriteria.

Rol van de examencommissie

De voorbeelden van opleidingen verhelderen de rol die is weggelegd voor de examencommissies: examencommissies stellen alle examens vast, fatteren het inrichtingsplan en borgen voorafgaand aan de afname dat alle werkprocessen kunnen worden geëxamineerd (contracteren) en checkt vooraf de kwaliteit van de beoordelaars.

Tijdens het examen

Grip krijgen en zicht houden

Tijdens de afname en beoordeling zijn opleidingen vooral bezig om grip te krijgen en te houden op de uitvoering ervan: verloopt alles volgens plan, worden procedures gevolgd en worden instrumenten correct ingezet? Is er sprake van aanwezigheid van de gewenste beoordelaars en voeren zij hun taak uit zoals afgesproken?

Opleidingen zetten verschillende manieren in om informatie te krijgen over het verloop van de examinering. Door ter plekke aanwezig te zijn, is er in ieder geval zicht op het verloop van het examen en de toepassing van de instrumenten. Als het lid van de examencommissie niet aanwezig is, checkt de commissie vóór het examen of de condities conform afspraak zijn.

Uit dit onderzoek is gebleken dat het niet altijd haalbaar is om tijdens het gehele examen aanwezig te zijn en soms zijn ook steekproeven niet uitvoerbaar. Aanvullende manieren die opleidingen gebruiken om toch informatie te verzamelen zijn: proces-verbalen opvragen die tijdens het examen worden opgesteld, logboeken van studenten inzien die zij tijdens het examen opstellen en borgingsformulieren voor examinatoren bekijken.

De assessoren hebben zelf tijdens de examinering een belangrijke rol: zij moeten signaleren of het examen verloopt zoals bedoeld. Als bijvoorbeeld blijkt dat sommige werkprocessen toch niet uitgevoerd kunnen worden, kan de assessor besluiten de proeve te stoppen. De assessor meldt deze maatregelen dan aan de opleiding die daar een passend vervolg aan geeft (bijvoorbeeld een aanvullende opdracht). Deze werkwijze werkt indien de assessoren hierover vooraf goed zijn geïnformeerd.

Wat gebeurt er als er onduidelijkheden worden gesignaleerd in de onderbouwing van de beoordeling? Opleidingen zoeken dan vaak direct contact met de beoordelaar(s) om de onduidelijkheid op te helderen. Het is dus van belang dat beoordelaars goed weten hoe ze de beoordelingscriteria moeten interpreteren (wat is precies een voldoende of onvoldoende en welk gedrag hoort daarbij?) en hoe ze het oordeel moeten onderbouwen. Uit ons onderzoek blijkt dat het hierbij belangrijk is om in gesprek te blijven met de beoordelaars over de criteria en onderbouwing en elke keer na te gaan of de deskundigheid van de beoordelaars voldoende en passend is voor de taak die ze opgedragen krijgen.

Deskundige (externe) beoordelaars inzetten

Om ervoor te zorgen dat deskundige (externe) beoordelaars worden ingezet, zien we dat opleidingen verschillende manieren hebben om dit vooraf te borgen. Deze opleidingen beseffen dat observeren en beoordelen echt een leerproces is, dat om meer aandacht vraagt dan een eenmalige training. We zien dat scholing en training vaak met name ingezet worden voor nieuwe beoordelaars. De opleidingen die zich realiseren dat er meer nodig is, dragen de volgende manieren aan om de deskundigheidsbevordering permanente aandacht te geven: voor meer ervaren beoordelaars organiseren zij onderlinge uitwisseling in terugkomdagen en intervisie. Ook is het mogelijk om beoordelaars tijdens hun beoordeling van een examen te beoordelen.

De rol van de examencommissie

Welke rol komt uit het onderzoek naar voren voor de examencommissies tijdens het examen? Een belangrijke taak van de examencommissie is om zicht te houden op de afname van examens. Dat doet zij door (steekproefsgewijs) bij examens aanwezig te zijn.

Na afloop van het examen

Evaluatie

Na afronding van het examen zien we dat opleidingen evalueren. In gesprek met de betrokkenen (verificatiegesprek) of met behulp van een evaluatie- of borgingsformulier wordt gekeken of de procedures goed zijn opgevolgd, de instrumenten goed gebruikt zijn en of de afname en beoordeling verlopen is zoals bedoeld. Uit dat gesprek komt naar voren wat er de volgende keer beter kan of moet. Analyse van deze gegevens helpt om de visie en kaders aan te scherpen en bij een volgende start beter beslagen ten ijs te komen.

De rol van de examencommissie

De examencommissie heeft de taak om de gesignaleerde verbeterpunten op te stellen aan de hand van de beschikbare gegevens. Ook kan een zelfevaluatie van de examencommissie in beeld brengen hoe het proces verlopen is en waar verbeterpunten zitten.

Om ook na afloop van het examen zicht te houden op de afname en beoordeling checken examencommissies bijvoorbeeld of de examendossiers compleet zijn. Een andere manier om zicht te houden op de examinering in z'n geheel is om het examenverloop te bespreken met de student en de examinator.

Tot slot

We hebben veel verschillende praktijkvoorbeelden gezien die elk een beeld geven van mogelijkheden om de betrouwbaarheid en validiteit van de afname en de beoordeling van examens in de reële beroepscontext te vergroten. Er is niet één manier of oplossing om de kwaliteit van de afname en beoordeling in de reële beroepscontext te realiseren of te garanderen. En dat maakt het lastig. Welke combinatie van oplossingen toereikend is, is sterk afhankelijk van de context. Daarom gaat het om het *geheel* van maatregelen waar een opleiding voor kiest en hoe een opleiding die keuzes onderbouwt. Opleidingen gaan de uitdaging aan om een werkbare optimale balans te vinden in het kwalitatief goed examineren in de reële beroepscontext enerzijds en de borging van deze kwaliteit anderzijds.

Verschillende opleidingen hebben hun ervaringen met ons gedeeld. En daar kunnen we van leren. Laten we daarom de dialoog over de kwaliteit van de afname en beoordeling steeds blijven voeren, mede gelet op het belang van de waarde van het mbo-diploma. Daarom is het gesprek met elkaar van belang om een acceptabel kwaliteitsniveau te bereiken.

De goede voorbeelden die in deze publicatie zijn verzameld, zijn ook ter inspiratie van bestuurders. Zij kunnen verschillende oplossingsrichtingen benutten binnen hun instelling om met hun examencommissies en andere relevante betrokkenen passende keuzes te maken. Want die keuzes verschillen per instelling en per opleiding. Bijvoorbeeld: waar zitten de risico's in onze organisatie, aan welke kwaliteit moeten onze examenlocaties voldoen, over welke competenties moeten de beoordelaars beschikken en welke gegevens kunnen we gebruiken om zicht en grip te houden op de kwaliteit van examens afgenomen in de reële beroepscontext?

De uitdaging is om gemaakte keuzes en oplossingen slim te organiseren en dat vraagt sturingskracht, monitoring en nagaan of de beoogde maatregelen effect hebben op de kwaliteit van de examens. Uit dit onderzoek is duidelijk geworden dat het er dan niet om gaat dat een examencommissie een vast aantal examens

bijwoont, maar dat aanwezigheid van een examencommissie bij een examen bijdraagt aan een betrouwbaarder afname en beoordeling. Het gaat er niet puur om dat opleidingen en het werkveld elkaar regelmatig spreken, maar dat de inhoud van de gesprekken gericht is op kwaliteit van de afname en de beoordeling. Wij hopen dat deze publicatie ook bestuurders inspireert om met hun directeuren en examencommissieleden hier het professionele gesprek over te voeren. Uiteindelijk gaat het om een gezamenlijke gerichtheid op kwaliteit van de afname en beoordeling.

De oplossingsrichtingen uit dit onderzoek komen uit het mbo. Vanzelfsprekend kunnen ook bestuurders van vmbo-instellingen en hbo-scholen hun voordeel doen met de dilemma's en oplossingsrichtingen die in deze publicatie zijn opgenomen. Ook zij hebben te maken met examinering in de reële beroepscontext.

De Inspectie van het Onderwijs blijft aandacht besteden aan het thema examinering in de reële beroepscontext. In de eerste plaats in reguliere onderzoeken, maar ook door de dialoog met het veld te blijven voeren. De kennis die wij opdoen delen we op symposia en in zogenaamde 'Leg-uit-bijeenkomsten' die in samenspraak met het Servicepunt examinering mbo gehouden worden.

Geraadpleegde bronnen

Inspectie van het Onderwijs (2011), *Toezichtskader BVE 2012*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Inspectie van het Onderwijs (2012), *Veelgestelde vragen toezicht bve | maart 2012*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Inspectie van het Onderwijs (2014), *Jaarwerkplan 2015*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Inspectie van het Onderwijs (2014), *Toezichtskader MBO 2012, addendum 2015*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Inspectie van het Onderwijs (2015), *De staat van het onderwijs, Onderwijsverslag 2013/2014*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

MBO Raad, NRTO en OCW, *Examenagenda mbo 2015-2020*

Servicepunt examinering mbo (2013), *Examinering in de beroepspraktijk*. Woerden: Servicepunt examinering mbo.

Willemse, P. en N. Denissen (2012), *Examinering op de werkplek. De ontwikkeling van een assessmentmodel voor het mbo*. Tilburg: IVA.

Onderzoeksverantwoording

De hoofdvraag is welke problemen, dilemma's en vragen instellingen tegenkomen bij examinering in de beroepscontext, welke oplossingen zij daarvoor kiezen en welke oplossingen toereikend zijn om tot een betrouwbare afname en beoordeling te komen.

We formuleren vier deelvragen:

- Hoe geven de opleidingen vorm aan de examinering in de beroepscontext en waarom geven zij daar op die manier vorm aan?
- Welke problemen, dilemma's en vragen spelen daarbij?
- Welke oplossingen vinden zij daarvoor, en welke rol speelt de examencommissie daarbij?
- Welke oplossingen zijn toereikend om te komen tot een betrouwbare afname en beoordeling?

Aanpak probleemverkenning

Analyse scoringslijsten Staat van de instelling

Een steekproef van 50 scoringslijsten van de Staat van de Instelling (2013-2014 en 2015) is geanalyseerd. Er is een steekproef getrokken waarbij is gekeken naar een vertegenwoordiging van zowel opleidingen met een voldoende beoordeling op het aspect 'afname en beoordeling' als opleidingen met een onvoldoende beoordeling. Daarnaast is bij het trekken van de steekproef rekening gehouden met spreiding van bekostigde/niet-bekostigde opleidingen, sectoren en niveaus en het gebruik van ingekocht of eigen examenmateriaal.

Bij de analyse van de scoringslijsten is gebruik gemaakt van een codeboek. Dit codeboek is opgesteld na een analyse van vijf scoringslijsten en het bestuderen van de veelgestelde vragen van de website van de inspectie en verslagen van de Leg-uit-bijeenkomsten.

Per code is aangegeven wat de reden was voor een voldoende of onvoldoende oordeel. Deze redenen zijn vervolgens geordend om tot een eerste overzicht van mogelijke uitdagingen en problemen bij de examinering in de reële beroepscontext te komen.

Rondetafelgesprekken

Bij de rondetafelgesprekken stonden drie onderwerpen centraal:

- 1 Benoemen van problemen, vragen en dilemma's
- 2 Probleemgebieden: toelichting
- 3 Beschrijven van oplossingen

De deelnemers aan de rondetafelgesprekken konden steeds twee zwaarwegende problemen/dilemma's op papier noteren en delen met de overige deelnemers. Zwaarwegend betreft: met een grote impact op de kwaliteit van de examinering en een veelvoorkomend probleem. In het gesprek zijn deze problemen verder uitgewerkt en geordend.

Casestudy

Voor de casestudy is een eerste selectie van opleidingen gemaakt na een brede oproep (via de nieuwsbrief van de inspectie), een oproep aan de contactinspecteurs en via het Servicepunt examinering mbo. Na deze selectie is een intake gehouden met de contactpersonen om een beeld te krijgen van de examencontext (opleiding, niveau, onderwijsvorm), de examenvorm en de probleemgebieden waar een mogelijke oplossing aangedragen wordt. Op basis van deze intakegesprekken is een definitieve selectie van vijftien opleidingen gemaakt. Uiteindelijk zijn twaalf van deze opleidingen in de beschrijving van de oplossingsrichtingen meegenomen.

Van de interviews met de betrokkenen bij de opleiding is eerst een verslag gemaakt. Dit verslag is ter goedkeuring voorgelegd aan de geïnterviewden. Vervolgens is per casus bekeken voor welk(e) probleemgebied(en) er oplossingen gevonden of in ontwikkeling zijn. In een verificatiebijeenkomst met inspecteurs is vervolgens gekeken of de gevonden oplossingen inderdaad goede voorbeelden van een oplossing voor het betreffende probleemgebied zijn.

Colofon

Inspectie van het Onderwijs
Postbus 2730 | 3500 GS Utrecht
www.onderwijsinspectie.nl

2016-17 | gratis
ISBN: 978-90-8503-387-5

Een exemplaar van deze publicatie is te downloaden vanaf de website van de
Inspectie van het Onderwijs: www.onderwijsinspectie.nl.

© Inspectie van het Onderwijs | september 2016